

Алиева Б.М.

МУГАЛИМДИК КЕСИПКЕ ДАЯРДОДО ПСИХОЛОГИЯЛЫК-ПЕДАГОГИКАЛЫК ДАЯРДЫКТАРДЫН МААНИСИ

Алиева Б.М.

ЗНАЧЕНИЕ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ К ПРОФЕССИИ УЧИТЕЛЯ

УДК: 37.378.1:53

Бул макалада мугалимдик кесипке даярдоодогу психологиялык жана педагогикалык даярдыктардын мааниси берилген. Ошондой эле балдарды окутууда, тарбиялоодо кандай керектүү педагогдук билгичтиктерин жана иш-аракеттерди колдонуу керектиги жазылган.

Мугалимдик кесипке даярдалып жаткан студенттер – педагогика жана психология боюнча предметтерди өтүүдө адистикке багытталган предмет аралык, ал предметтин ичиндеги өз ара байланыштарын, теория жана практиканын биримдигин ишке ашыруу жана өз алдынча иштерди уюштуруу келечектеги мугалимдерин психологиялык жана педагогикалык теорияларды терең билүүсүн, кесиптик билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болуусун камсыз кылуу менен алардын чыгармачыл активдүүлүгүн өнүктүрөт.

***Негизги сөздөр:** инсан, нравалык жүрүм туруму, жөндөмдүүлүктү ойготуу, студенттерди мугалимдик кесипке психологиялык жана педагогикалык жактан даярдоо, мектептеги талаптык өзгөрүүлөр, кесиптик жөндөмдүүлүгү.*

Билимдин дүйнөлүк стандартка ылайык болуусун талап кылган жана жаңы маалымат технологиясынын акыркы жетишкендиктерине карай умтулган, азыркы учур жогорку окуу жайларында жана мектептин алдына инсанды ар тараптан калыптандыруунун милдетин коюп жатат.

Жаш муундарды тарбиялоо мугалимдин милдетти. Ал үчүн мугалим коом талабына жараша ар тараптуу билимге ээ болуу зарыл. Мугалим окуучунун өзүнүн жаратылышындагы жөндөмдүүлүгүн ойготуп, аны ойлонуп эмгектенүүгө стимулдаштырып, ага түздөн түз системалуу жардам берүү аркылуу аны өзүнүн потенциалдуу өнүгүү деңгээлине жеткирип, аны үчүн сабакта окуучулар өздөрүнүн каалоолору, өздөрүнүн эрки менен ичиндеги жашыруун потенциалын ачып көрсөтө алгыдай ситуацияларды түзүп иштөөгө мугалим аракеттенип умтулуусу зарыл. Ошондуктан көрүнүктүү педагог А.С. Макаренко бекер жеринен: «Бардык илимдердин ичинен эң татаал, эң диалектикалык илим педагогика болуп эсептелет!» деп белгилеген эмес.

Келечектеги мугалимди кесипке даярдоодо студенттер психология, педагогика илимдерин терең өздөштүрүүсү талап кылынат. Психологиялык-педагогикалык даярдык студенттерди психологиянын, педагогиканын негиздерин, курактык физиологияны жана мектептин гигиенасын өздөштүрүүнү

камсыз кылуу менен кесиптик даярдоонун компонентин түзөт. Жалпы билим берүүнүн максаттары жана милдеттери коомдун талап кылуусуна жана мектептин койгон максаттарына ылайык түзүлөт.

Жогорку окуу жайларында мугалимдик кесипке даярдалган студенттер психологиялык жана педагогикалык билимдерди терең өздөштүрүүсү алардын кесиптик даярдыгынын негизги компоненттери болуу менен окуучулар менен окуу-тарбия иштерин уюштурууда эң негизги ролду ойнойт. Психология жана педагогика боюнча «Мугалимдик кесипке киришүү», «Педагогика», «Педагогиканын тарыхы», «Жалпы, курактык жана педагогикалык психология», «Курактык физиология жана мектеп гигиенасы» курстары окулат. Бул курстар студенттерди балдарды окутуу, тарбиялоо жана өнүктүрүүнүн закон ченемдүүлүктөрүн үйрөтүүнү кароо менен катар эле келечектеги мугалимдерди окуучулар менен иштөөдө окуу-тарбия иштерин өткөрүү боюнча керектүү педагогдук билгичтиктерин жана көндүмдөрүн пайда кылууга карата иш-аракеттерди жүргүзөт жана алардын педагогикалык ой-жүгүртүүсүн жана чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрөт. Педагогикалык ишмердүүлүктүн чагылдырылышында психологиялык жана педагогикалык жалпы түшүнүктөр колдонулат. Педагогика илими өзүнүн объектиси болгон педагогикалык таасир этүүлөрдү, мугалим менен окуучунун ортосундагы өз ара мамиленин системасын окутуунун жана тарбиялоонун методдорун жана формаларын, билим берүүнүн мазмунун ж.б. окуп үйрөтөт.[1]

Студенттерге психологиялык жана педагогикалык даярдыктарды берүүнүн негизги милдеттери болуп, илимий теорияларды жогорку деңгээлде берүүнү системалаштыруу жана жалпылоо алардын келечектеги адистиги менен байланыштыруу. Бул студенттердин жаш муундарды окутуу, тарбиялоо жана өнүктүрүүнүн закон ченемдүүлүктөрүн терең түшүнүүсүн камсыз кылат. Ошону менен бирге окутуунун жана тарбиялоонун маңызын, принциптерин, методдорун, каражаттарын, формаларын жана алардын арасындагы байланыштарды түшүнүүгө мүмкүнчүлүк алышат.

Азыркы учурда билим берүүнүн сапатын көтөрүү максатында, традициялык усулдар инновациялык усулдар менен толукталып, коомдун талабына

жараша мугалим тарабынан жаңычыл көз карашта пайдалануусу максатка ылайыктуу.

Мектептеги талаптык өзгөрүүлөр эмнеден баишталат?

1. Жаңы ыкмалар боюнча терең түшүнүк алуу.

2. Жаңы проектилер, технологиялар боюнча тиешелүү топторго бөлүү, көргөзмө берүү жана аларды багытоо.

3. Үзгүлтүксүз билим алып туруу.

Психологиялык жана педагогикалык дисциплиналар биримдикте келечектеги мугалимдерди кесипке даярдоонун жалпы теориялык фундаментин түзөт. Ошондой эле мында окулуучу курстар бири-бири менен тыгыз байланышта жогорку окуу жайларында кесипке даярдоо процессинде иш жүзүндө ашырылат.

Кесиптик даярдоодо педагогикалык теориянын берилиши диалектиканын закону аркылуу иш жүзүнө ашырылат. Негизги педагогикалык түшүнүктөрдүн мазмунун өнүктүрүү жөнүндө окумуштуулардын эмгегинде берилген. Алар педагогикалык түшүнүктөр жөн эле теориялык билимдердин тобун гана түзбөстөн келечектеги мугалимдердин кесиптик ой-жүгүртүүсүнүн негизги бөлүгүн түзүүсү керектиги көрсөтүлгөн. Бул иш ойлоо операцияларынын жардамы менен жүргүзүлөт. Ойлоо операциялары салыштыруу жана окшоштуруу, анализ жана синтез, абстракция, жалпылоо жана конкреттештирүү.

Сезүү жана четтетилген элементтердин байланыштарынын көз карандылыгы боюнча ой-жүгүртүү үч түргө бөлүнөт. 1) таасирлүү-көрсөтмө; 2) образдуу – көрсөтмө; 3) теориялык (түшүнүк түрүндө).

Психологиялык жана педагогикалык дисциплиналарды окутуу процессинде ой-жүгүртүү түшүнүктөрүн өнүктүрүү жана өздөштүрүү бул студенттердин келечектеги кесибин өздөштүрүү суроосуна алып келет. Келечектеги педагогикалык кесипке карай ой-жүгүртүүнүн стили төмөндөгүдөй сапаттарга ээ: кубулуштарды сүрөтөй алуу, түшүндүрө билүү, максаттуулук, эстеп калган нерселерди кайра иштеп чыгуу, кенендик, тереңдик, сын көз менен кароо, өзүн-өзү сыноо, ачыктык, тактык, оригиналдуулугу, тууралыгы, ж.б. сапаттарды далилдей алуу. [4]

Психологиялык жана педагогикалык дисциплиналарды окутуу процессинде педагогикалык ой-жүгүртүүнү жогорулатуунун төмөндөгүдөй жалпы жоболорун пайдалануу ык натыйжаларды берет.

1) Келечектеги мугалимдердин педагогикалык ой-жүгүртүүсүн жогорулатуу узакка созула турган тарбиялоо процессин. Ошондуктан дисциплиналарды окутуу процессинде педагогикалык ой-жүгүртүүнү жогорулатууга дайыма чоң көңүл буруу керек.

2) Окутуу процессинде окутуучу, окутуунун каражаттары жана окуу китептери педагогикалык ой-жүгүртүүнү демонстрациялап көрсөтүшү зарыл.

3) Келечектеги мугалимдерди өзүн-өзү тарбиялоого үйрөтүү.

4) Психологиялык жана педагогикалык дисциплиналарды окутуу процессинде студенттерди педагогикалык ой-жүгүртүү билгичтиктерин жана көндүмдөрүнүн калыптандыруу.[2]

Психологиялык жана педагогикалык дисциплиналар менен өз ара байланыштарды камсыз кылуучу негизги багыттар катары төмөндөгүлөрдү белгилөөгө болот:

- билимдерди, билгичтиктерди калыптандырууда улануучулукту камсыз кылуу;

- предметтерди окуп үйрөнүүдө изилдөө методдорунун жалпылыгын көрсөтүү;

- психология жана педагогика предметтерди окуп үйрөнүүдө алынган билимдерди систематизациялоо жана жалпылоо;

- бир эле түшүнүктү ар кайсы курактарда кайталап өтүүгө жол бербөө;

- студенттердин педагогикалык ой-жүгүртүүлөрүн калыптандыруу жана өнүктүрүү;

- педагогикалык кубулуштарды өз ара байланышта кароо, алардын ичинен эң негизгисин бөлүп алууга үйрөтүү;

- педагогикалык кубулуштардын келип чыгуу себебин жана анын натыйжасын табууну үйрөтүү;

- интеграцияланган сабактарды уюштуруу. [3]

Мугалимдик кесипке даярдоодо студенттердин өз алдынча иштери алардын таанып-билүүчүлүк ишмердүүлүгүн уюштуруунун жана активдештирүүнүн негизги формасы болуп эсептелет. Ошондуктан психологиялык жана педагогикалык дисциплиналарды окуп-үйрөнүүдө жекече иштөө жана дифференцирленген мамиле жасоо принциптеринин ишке ашыруу максатка ылайык. Бул теориялык билимдерди терең өздөштүрүүгө, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү өз алдынча калыптандырууга багытталуу менен студенттерди билимдердин толуктагысы келген керектөөгө алып келет жана алар өз билимин өркүндөтүүнү рационалдуу методдоруна ээ болуу менен педагогикалык ой-жүгүртүүсү өнүгөт.

Өз алдынча иштердин эффективдүүлүгүн жогорулатуунун негизги шарттары катары төмөндөгүлөрдү бөлүүгө болот:

- психологиялык жана педагогикалык дисциплиналарда мазмуну жана аткарылышынын методдору акырындап татаалдануучу тапшырмалардын системасын колдонуу;

- тапшырмаларды аткарууга карата кызыктыруу;

- өз алдынча аткарылуучу иштерди аткарууда рационалдуу болгон ар кандай методдорду жана ыкмаларды колдоно билүү;

- студенттердин жекече өзгөчөлүктөрүнүн жана билимдеринин деңгээлдерин эске алуу;

- өз алдынча аткарылуучу иштердин көлөмүн студенттердин реалдуу убактысына жараша уюштуруу.

Мугалимдик кесипке даярдалып жаткан студенттер – педагогика жана психология боюнча предметтерди өтүүдө адистикке багытталган предмет аралык, ал предметтин ичиндеги өз ара байланыштарын, теория жана практиканын биримдигин ишке ашыруу жана өз алдынча иштерди уюштуруу келечектеги мугалимдерин психологиялык жана педагогикалык теорияларды терең билүүсүн, кесиптик билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болуусун камсыз кылуу менен алардын чыгармачыл активдүүлүгүн өнүктүрөт.

Мугалимдин эмгеги өзүнүн жаратылышы боюнча чыгармачыл эмгек. Анткени ал жалпыга белгилүү болгон кубулуштарды, закондорду жана түшүнүктөрдү окуучуларга – алар ошол закондорду биринчи ачылыш катары кабылдап сезгендей кылып

жеткирет, сүрөттөп берет. Мындай ишти мугалим өзүнүн бүткүл педагогикалык ишмердүүлүгүндө аткарат. Мугалимдин чыгармачылыгынын негизги айрымачылыгы дал мына ушунда.

Адабияттар:

1. Б.Апышов, Д.Бабаев, Т.Жоробеков «Педагогика». Бишкек-2002.
2. Тальзина Н.Ф. «Технология обучения и её место в педагогической теории». – Варшава-1977.
3. Немов Р.С. «Психология» т.2.-М.2003.
4. Торогельдиева К. М. Кыргыз Республикасында келечектеги математик мугалимдерин даярдоонун илимий – методикалык негиздери. Дис. ...д –ра. пед.наук: - Бишкек – 2008. – 146 с.

Рецензент: д.пед.н., профессор Чоров М.Ж.